

**Sprawozdanie z monitoringu przyrodniczego i nadzoru nad działaniami ograniczającymi skutki ekologiczne w związku z zakończeniem odwadniania kopalni „Olkusz-Pomorzany”
listopad-grudzień 2024**

Sprawozdanie obejmuje następujące zagadnienia:

1. monitoring przyrodniczy w dolinie rzeki Biała wraz z dopływającym do niej roznosem Sztolni Bolesławskiej i Ponikowskiej w Laskach, na pograniczu z Dąbrową Górniczą oraz kompleksem stawów między Karną a Laskami;
2. monitoring przyrodniczy w dolinie rzeki Sztoły wraz ze stawami przy Leśnym Dworze;
3. systematyczne monitorowanie siedliska bobrów w cieku Dąbrówka.

W grudniu 2024 r. zakończony został trzeci rok prowadzonego monitoringu przyrodniczego po zatrzymaniu zrzutu wód kopalnianych do cieków powierzchniowych.

Końcówka roku 2024 była zmienna pod względem warunków termicznych i sucha¹. W listopadzie, który sumarycznie należy uznać za lekko chłodny, temperatura oscylowała wokół wartości średnich z wielolecia. Z kolei grudzień był bardzo ciepły, zdecydowała o tym szczególnie końcówka tego miesiąca. Miesięczne sumy opadów w listopadzie i w grudniu były niższe od średnich z wielolecia, należy je uznać, odpowiednio za miesiące suche i bardzo suche. W tym okresie niewielka pokrywa lodowa pojawiła się w grudniu jedynie na stawach, a cienka pokrywa śnieżna na kilka dni obecna była w drugiej połowie listopada.

Pokryty cienką warstwą lodu staw nr 8 w Karnej (lewe, 15.12.2025) oraz staw przy Leśnym Dworze (prawe, 25.12.2025), fot. A. Tyc

Niezależnie od warunków klimatycznych w listopadzie i grudniu, a w pewnym sensie na przekór suchej końcówce roku, zwiększały się przepływy w górnej części doliny Sztoły oraz w Białej poniżej stawów w Laskach. Pomimo utrzymującej się suszy hydrologicznej w Polsce oraz okresu potencjalnie najniższych przepływów w ciekach w listopadzie i grudniu 2024 r. aktywny był przepływ w roznosie Sztolni Ponikowskiej na odcinku od przysiółka Cegielnia do ujścia do Białej. W poprzednich latach

---

¹ Na podstawie charakterystyki wybranych elementów klimatu w Polsce publikowanej co miesiąc przez Biuro Prasowe IMGW-PIB oraz podsumowania charakterystyki wybranych elementów klimatu w Polsce w 2024 r. ([https://imgw.pl/charakterystyka-wybranych-elementow-klimatu-w-polsce-w-2024-roku-podsumowanie/...](https://imgw.pl/charakterystyka-wybranych-elementow-klimatu-w-polsce-w-2024-roku-podsumowanie/))

prowadzonego monitoringu woda pojawiała się tu dopiero po roztopach i zanikała w okresie od lata do kolejnej zimy czy nawet wiosny.

Fragment roznosu Sztolni Ponikowskiej w Cegielni (20.12.2024), fot. A. Tyc

Koryto Białej poniżej połączenia się z roznosem Sztolni Ponikowskiej i Bolesławskiej (lewe, 12.12.2024) i połączenie koryt Białej i Dąbrówki (prawe, 1.12.24), fot. A. Tyc

Strefa nowych źródeł w zakolu Białej w Kuźniczce Nowej (21.12.2024), fot. A. Tyc

Napełnione wodą dawne boczne koryto Białej w okolicy agroturystyki w Reczkowem (30.11.2024), fot. A. Tyc

Napełniony wodą sztuczny zbiornik na terasie Białej w okolicy agroturystyki w Reczkowem (30.11.2024), fot. A. Tyc

Ad. 1.

Dawny Staw Jandy w źródłowej części doliny Białej (lewe) oraz fragment doliny poniżej tego Stawu (20.12.2024), fot. A. Tyc

Płat przęstki pospolitej *Hippuris vulgaris* w stawie nr 8 w Karnej (lewe) oraz stan napętnienia i roślinności wodnej w zbiorniku p.poż w Karnej (7.11.2024), fot. A. Tyc

Do późnej jesieni były dogodne warunki do wegetacji roślinności związanej ze środowiskiem wodnym. Aż do grudniowych mrozów, które spowodowały wytworzenie się cienkiej pokrywy lodowej na stawach między Karną a Laskami obserwowane były zielone płyty przęstki pospolitej *Hippuris vulgaris*. Pomimo obaw o zachowanie stanowisk tej rośliny w dolinie Białej, jej zasięg zwiększył się dzięki obniżeniu się poziomu wody w górnych stawach w Karnej (7-9) i powstaniu dogodnych dla niej siedlisk. Pomimo wspomnianej niżówki hydrologicznej utrzymuje się nadal woda w zbiorniku p.poż. w Karnej. Nadal suchy jest odcinek doliny rzeki Biała powyżej stawu nr 9 i zbiornika p.poż. w Karnej.

Turzycowiska w dolinie Białej (lewe, 1.12.2024 i prawe, 29.12.2024), fot. A. Tyc

Zwiększający się przepływ w rzece gwarantuje również utrzymanie się charakterystycznych turzycowisk z udziałem turzycy prosowej *Carex paniculata* i powstrzymanie wchodzenia w nie trzciniowisk. Rozległe turzycowiska, o ciekawej kępkowej strukturze, stały się w okresie wykorzystywania Białej jako odbiornika wód kopalnianych charakterystycznym elementem krajobrazu doliny tej rzeki.

Okres późnej jesieni to czas intensywnego żerowania i gromadzenia składów pokarmu zimowego przez bobry. Jest to też dobry okres obserwacji rozprzestrzenienia tego gatunku w dolinie rzecznej. W listopadzie i grudniu przeprowadzone zostało szczegółowe rozpoznanie tego rozprzestrzenienia w ekosystemie rzeki Biała. W jej ujściowym odcinku rodzina bobrów korzysta zarówno z Białej jak i Białej Przemszy. Ślady jej aktywności widoczne są w bezpośrednim sąsiedztwie połączenia obu rzek. Między ujściem Dąbrówki do Białej aż do mostu w Kuźniczce Nowej funkcjonują kolejne trzy rodziny bobrowe zasiedlające dogodne siedliska w środkowej części doliny. Od wielu lat bobry funkcjonują również

powyżej ujścia Dąbrówki do Białej, zarówno w samej Dąbrówce (szczegółowo monitorowana rodzina bobrów zasiedlająca długi odcinek tego ciek w okolicach mostu ul. Laskowskiej i Bolesławskiej), jak i w korytach roznosów Szolni Ponikowskiej i Bolesławskiej. Po uruchomieniu się przepływu w Białej poniżej stawów w Laskach zwierzęta te przeniosły się wyżej, najpierw w okolice Skałki w Laskach, a pod koniec roku na rozlewiska poniżej stawu nr 1. Z uwagi na zmieniające się warunki w tej części doliny oraz obecność człowieka, bobry próbują znaleźć dla siebie najkorzystniejsze siedlisko. Stąd próbują budować tamy w różnych miejscach doliny poniżej kompleksu stawów, ponadto penetrują cały ten kompleks i żerują na całym odcinku od Lasek aż do Karnej. Dyspersja rodziny bobrów w tej części doliny Białej może doprowadzić do zasiedlenia nie tylko atrakcyjnego dla bobrów obszaru między Skałką a stawem nr 1 w Laskach, ale również stawu nr 5, który jest od północy ograniczony wysoką skarpą z dogodnymi miejscami dla budowy nor. Tam też obserwowano w listopadzie i grudniu najwięcej śladów żerowania tych zwierząt.

Fragment tamy bobrowej w rozlewisku Białej w okolicach Skałki w Laskach (lewe) oraz ścieżka bobrowa pomiędzy stawem nr 1 a widocznym rozlewiskiem poniżej tego stawu (prawe) (7.11.2024), fot. A. Tyc

Ślady żerowania bobrów na stawie nr 5 (lewe, 15.12.2024) oraz na stawie nr 9 (prawe, 7.11.2024), fot. A. Tyc

Ścięte przez bobry olchy oraz zalewiska bobrowe przy mokradłach i torfowisku na terasie rzeki w Pniakach (29.12.2024), fot. A. Tyc

Stan monitorowanego dużego stawu bobrowego u wylotu jednego z wąwozów lessowych (lewe) oraz ślady żerowania na dużej ściętej olsze (prawe) (8.12.2024), fot. A. Tyc

Odbudowany i napełniony wodą kanał bobrowy (lewe) i ślady żerowania (prawe) na szerokiej terasie Białej powyżej mostu w Kuźniczce Nowej (30.11.2024), fot. A. Tyc

Ad. 2.

Źródłowy odcinek Sztoły jest aktualnie mocno zasilany wypływami w Żuradzie i zwiększa się długość przepływu w korycie. W listopadzie i grudniu rzeka kilkakrotnie zmieniała swoją maksymalną długość. Należy odnotować jej wyraźny awans w 2024 r. Jeszcze na wiosnę przepływ w korycie sięgał do dawnych stawów poniżej młyna w Podpolis, by do końca roku wydłużyć się o kolejny kilometr.

Szerokie piaszczyste koryto w dolinie górnej Sztoły powyżej Polisa (8.12.2024), fot. A. Czylok

Ślady krótkotrwałego przepływu Sztoły w korycie poniżej ustalonego jej maksymalnego zasięgu (25.12.2024), fot. A. Tyc

Maksymalny zasięg Sztoly w końcu grudnia (lewe) i sztuczny przekop przez nasyp piaszczysty wykonany w czasie ekstremalnego przepływu kilka tygodni wcześniej (prawe) (25.12.2024), fot. A. Tyc

Jak już wspomiano w sprawozdaniu za poprzedni okres, pod koniec października i na początku listopada obserwowano najniższy, jak do tej pory stan wody w stawach przy Leśnym Dworze. W tym czasie Babą nie płynęła woda (całość wody pochodząca z Witeradówki uciekała w podłoże na terenie Olkusza). Pomimo niższego niż latem i wczesną jesienią parowania, poziom wody w stawach mocno się obniżył. Sytuacja poprawiła się w grudniu do tego stopnia, że pod koniec roku oba stawy były ponownie napełnione.

Stan napełnienia głównego stawu przy Leśnym Dworze (lewe, 10.11.2024 i prawe, 25.12.2024), fot. A. Tyc

Stan zbiornika poniżej zapory głównego stawu przy Leśnym Dworze (lewe, 10.11.2024 i prawe, 25.12.2024), fot. A. Tyc

Stan napętnienia tylnego stawu przy Leśnym Dworze (lewe, 10.11.2024 i prawe, 25.12.2024), fot. A. Tyc

W związku z niskim stanem wody w październiku i listopadzie, bobry zasiedlające tylny staw przy Leśnym Dworze intensywniej zaczęły penetrować główny zbiornik i sąsiadujące z nim zadrzewienia. Przeprowadziły też, nieudaną, próbę budowy nory w skarpie tego stawu przy ścieżce spacerowej od strony ośrodka. Nora szybko się zawaliła a wyrwę przy ścieżce zabezpieczono tymczasowo taśmą. Zwierzęta te intensywnie żerowały w omawianym okresie, ponadto zgromadziły na dnie obu stawów gałęzie jako pokarm zimowy.

Składy gałęzi jako zapasów pokarmu zimowego bobrów - na tylnym stawie (lewe, 10.11.2024) i na stawie głównym (prawe, 25.12.2024), fot. A. Tyc

Sztoła poniżej ujścia Baby i stawów przy Leśnym Dworze była w listopadzie i grudniu niemal całkowicie sucha. Po krótkich epizodach niewielkiego przepływu na miejskim odcinku w Bukownie pozostawały jedynie płytkie i efemeryczne zalewiska.

Suche koryto Sztoły poniżej mostu Traktu Cesarskiego (8.12.2024), fot. A. Czylok

Ad. 3.

Podobnie jak w latach ubiegłych późna jesień i wczesna zima w siedlisku bobrów w Dąbrowce to okres intensywnego żerowania na okolicznych drzewach i krzewach (osika, wierzba, dąb, leszczyna). W sąsiedztwie nor tych zwierząt zgromadzony został skład gałęzi jako zabezpieczenie na okres zimowy. Pod koniec grudnia skład ten został mocno ograniczony w wyniku żerowania bobrów. Oprócz głównej tamy, bobry mają jeszcze dwa piętrzenia wyrównawcze poniżej oraz jedną niską tamę powyżej, która pozwala im transportować wodą większe gałęzie w okolice zasiedlonych nor.

Stan siedliska bobrów w Dąbrowce, widok w dół cieku z widoczną główną tamą i poziomem wody zalewiska wyrównawczego (lewe, 7.11.2024 i prawe, 12.12.2024), fot. A. Tyc

Skład gałęzi jako zabezpieczenie pokarmu zimowego bobrów w Dąbrówce (lewe, 12.12.2024, fot. A. Tyc) oraz bóbr żerujący na składzie gałęzi w Dąbrówce (zdjęcie z fotopułapki, 13.12.2024)

Główna tama bobrowa przy moście ul Laskowskiej i Bolesławskiej na Dąbrówce z widocznym przepustem rurowym (lewe, 7.11.2024 i prawe, 8.12.2024), fot. A. Tyc

Rok 2024 należy zaliczyć do lat ekstremalnie ciepłych, był to najcieplejszy rok w historii pomiarów temperatury powietrza w Polsce i w Europie². Należy podkreślić fakt, że cały okres od zaprzestania pompowania wód kopalni „Olkusz-Pomorzany” do cieków powierzchniowych charakteryzował się ekstremalnie ciepłymi warunkami termicznymi. Przy przeciętnej sumie opadów i obserwowanej w całym kraju niżówce, czy wręcz suszy hydrologicznej ekosystemy rzeczne Białej i górnej Sztoty rok 2024 i cały okres od zaprzestania zrzutu wód przetrwały nadspodziewanie dobrze. Podobnie istotną rolę odgrywa coraz dłuższy odcinek przepływu wody w dolinie górnej Sztoty. Zwiększająca się wielkość naturalnego przepływu w Białej w coraz większym stopniu sprzyja poprawie warunków jakości wody odpływającej z tej części dorzecza do Białej Przemyszy.

Rok 2024 to również kolejny rok funkcjonowania bobrów w sztucznym cieku Dąbrówka i ich wyraźnego wpływu na jego regenerację. Obserwuje się rosnącą różnorodność biologiczną tego akwenu, przejawiający się między innymi rosnącym zróżnicowaniem roślinności w bezpośrednim sąsiedztwie siedliska bobrów oraz zwiększającą się liczbą korzystających z niego gatunków. Długie zalewisko podzielone na części kaskadą tam wykorzystują zarówno coraz liczniejsze płazy, głównie ropuchy i żaby z grupy zielonych, jak i cenne gatunki ptaków.

Katowice – Sosnowiec, 19.02.2024

Andrzej Czyłok, Andrzej Tyc

² Na podstawie podsumowania charakterystyki wybranych elementów klimatu w Polsce w 2024 r. charakterystyki opublikowanego przez Biuro Prasowe IMGW-PIB (<https://imgw.pl/charakterystyka-wybranych-elementow-klimatu-w-polsce-w-2024-roku-podsumowanie/...>)